

ב. תלה האיסור בתנאי כגון קונם כל פירות שבעולם עלי אם אעשה דבר פלוני; ר"ת אמר שלא חל הנדר, אעפ"י שאפשר לו שלא לעשות אותו דבר ולא יאסר מ"מ כיון שהוציא מפיו 'כל הפירות שבעולם' – נדר שוא הוא ולא חל כלל (מובא ברא"ש כתובות פ"ו ג). ואין כן דעת ר"י (ע' הג"א שם ותוס' שם ע"א רע"א).

ד. האומר לאשתו 'קונם שאני משמשך', משמע מפשט הגמרא (כפירוש הר"ן ועוד) שאין נדרו חל מפני שמשועבד לה מהתורה לעונתה, אבל אם אסר על עצמו הנאת תשמיש ממנה – חל הנדר כי רשות ביד האדם לאסור על עצמו הנאה.

א. הר"ן כתב שהנדר אינו חל אלא מדרבנן כי הנאת תשמיש אין בה ממש [כל שלא אסר עליו את גופה מתשמיש], ואעפ"כ חל הנדר להפקיע מצות עונה ופריה ורביה, שחכמים מתנים לעקור דבר מהתורה ב'שב ואל תעשה'.

ודעת כמה ראשונים שב'הנאת תשמישך עלי' הרי זה כדבר שיש בו ממש ואסור מהתורה, וכן בכל מקום שהזכיר את החפץ, כגון 'קונם ישיבת סוכה עלי' (עתוס' ד"ה רבינא; פירוש הרא"ש; רמב"ן ריש מטות. וכן נראה מדברי הרמב"ם ג,ו). ויש חולקים (ער"ן כאן ולעיל יג: ולהלן טז: וכן נטה הרשב"א בסוף דבריו [אם כי בתחילה צדד כדעה זו]. וכ"כ הפוסקים משמו – ע' בשו"ת הריב"ש החדשות ד כ; ב"י יו"ד רלד, דף קס.).

ב. הרשב"א פירש שגם באומר 'קונם שאני משמשך' מפרשים דבריו באופן שחל הנדר, שאסר הנאת תשמיש עליו.

ג. התוס' (בד"ה תנן) כתבו לפי תירוץ אחד שאם תלה הנדר בדבר שיכולה לקיים כגון שלא תלך לבית אביה – חל הנדר אעפ"י שאמר 'קונם תשמישי עלייך' שהרי לא תלך ולא תיאסר (וצ"ע בדעת ר"ת המובא ברא"ש כתובות פ"ו ג. ע"ש בהג"א).

וכן הדין באשה; אם אמרה 'תשמישי עליך' – כופים אותה ומשמשותו שהרי משועבדת לו. ואם אסרה על עצמה הנאת תשמישו – אסור, שאין מאכילים לאדם דבר האסור לו (אלא שיכול הבעל להפר, שהרי זה מדברים שבינו לבינה, כדלהלן פנ:).

דין האומר 'קרבן לא אוכל לך', 'הא קרבן...' – נתבאר לעיל יג. 'לא קרבן...' – לעיל י-יא.

דף טז

כ. א. מה הדין בשבועות דלהלן? 'שבועה לא אוכל לך'; 'הא שבועה שאוכל לך'; 'לא שבועה לא אוכל לך'.

ב. חומר בשבועות מבנדרים וחומר בנדרים מבשבועות, כיצד?

ג. הנודר הנאה מן הסוכה, האם אסור בסוכה של מצוה?

א. שנינו: 'שבועה לא אוכל לך' 'הא שבועה שאוכל לך' 'לא שבועה (גרסת הר"ן: 'לשבועה') לא אוכל לך' – אסור.

בשלשת האופנים משמע שאוסר עצמו מלאכול בשבועה. ואפילו לרבי מאיר שאין לו 'מכלל לאו אתה שומע הן', והו רק בנדרים וכד' שיש בהם ענין ממון, אבל בשבועות (שהן החמורות. רא"ש ותוס') שומעים הן מכלל הלאו, וכאילו אמר אכילתך אסורה עלי בשבועה. ולפי תירוץ אחד בתוס' משמע שבאופן זה אין השבועה חלה אלא מגזרה דרבנן, שמא יאמר 'שבועה' וידלג על 'לא'.

לדברי אביי, 'הא שבועה שאוכל לך' יכול להתפרש שבועה על אכילה או על הימנעות מאכילה – תלוי לפי הענין והקשר הדברים, כגון שהיו מפצירים בו לאכול והיה אומר: 'אוכל, אוכל' ונשבע, או שאמר 'לא אוכל, לא אוכל' ונשבע. ורב אשי חלק [שאם כן, אף ב'שבועה שלא אוכל' אפשר לפרש שתי משמעויות לפי הענין, אם נשבע שלא יאכל או כמתמה ואומר וכי נשבעתי שלא אוכל (ר"ן)] – הלכך 'שאוכל' משמע שנשבע לאכול, ו'שלא אוכל' – שלא לאכול, וכן אם אמר 'שאי אוכל' – הרי זו שבועה שלא לאכול וזו מדברת המשנה, ואין אומרים כוונתו היתה לומר 'שאוכל' אלא שנתקל בלשונו.

א. הרמב"ם פסק כאביי [וכסוגיא בשבועות, שמסתמא משמע שבועה לאכול א"כ מתוך הענין נראה שאינו רוצה לאכול ונשבע על אי אכילה. ער"ן]. והרמב"ן פסק כרב אשי שלעולם 'שאוכל' משמע שבועה לאכול, ו'שלא אוכל' – שלא לאכול. [משמע מדברי הר"ן והרשב"א שלרב אשי אין חילוק בדבר אם מסרבים בו ואמר אכילנא או לא אכילנא. ומהגמרא אין הכרח לכך, רק לרב אשי התנא פסק דבריו ולא חילק, ולעולם מודה שאם דבריו הקודמים מורים על משמעות אחרת, מהפכים המשמעות לפי הדברים, וכן י"ל בדעת הרא"ש בפירושו].

ב. לדברי הרא"ש בפירושו אין נאמן לומר נתכוונתי ל'שאוכל' אלא שגימגמתי בלשוני ונשתהיתי. [יש אומרים על פי דברי הרא"ש בפסקיו בשבועות, שבינו לבין עצמו אם יודע שאכן נתכוין אחרת – מותר לו להתנהג לפי ידיעתו. עפ"י תו"ח; שבט הלוי]. ודעת התוס' (בשבועות כ) שנאמן לומר נתקלתי בלשוני.

ב. חומר בשבועות מבנדרים, שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש, כגון 'שאיני ישן' 'שאיני מדבר', משא"כ בנדרים שאינם חלים מן התורה אלא באוסר דבר שיש בו ממש כגון עינו משינה ולא את השינה עצמה, כנ"ל.

וכן בלשונות 'קרבן / שבועה לא אוכל לך' 'הא קרבן / שבועה שאוכל לך' 'לא קרבן / שבועה לא אוכל לך' – בנדרים מותר (כרבי מאיר, כנ"ל) ובשבועות אסור.

חומר בנדרים מבשבועות, אמר 'קונם סוכה שאני עושה' 'לולב שאני נוטל' 'תפילין שאני מניח' – בנדרים אסור ובשבועות מותר, שהנדרים חלים על החפץ וכיון שהחפץ נאסר, אין מאכילים את האדם דבר האסור לו. משא"כ השבועות שאוסרים את האדם ולא כל הימנו להפקיע עצמו ממצוה שנצטוו בה (ר"ן). וערמב"ם ג,ז, הלכך פטור הוא הן מקרבן שבועה (להרע או להטיב – מה הטבה רשות אף הרעה רשות) הן מלאו דשבועה (לא יחל דברו – אבל מיחל הוא לחפצי שמים).

א. הנשבע לבטל את המצוה, לוקה משום שבועת שוא (ר"ן).

ב. גם כשנשבע בלשון איסור חפצא, כגון 'ישיבת סוכה עלי שבועה', לא חלה השבועה כי מתרצים דבריו כאילו אמר 'שבועה שלא אשב' (כן הסיקו התוס' בתירוץ השני). ואין הדבר מוסכם (עתוס' שבועות כה. ד"ה מה). ויש אומרים ששבועה בלשון נדר אינה כלום (ע' לעיל ב).

ג. אם כולל בשבועתו דברי הרשות, חלה השבועה לבטל המצוה (כן כתבו הראשונים מהירושלמי שאם נשבע ממצה בכלל, אסור אף בפסח. יש אומרים שלפי הסוגיא ביבמות ה אין הדין כן, שאין עשה ול"ת שישנן בשאלה נדחים מפני העשה).

ואולם הנשבע לעבור על איסור תורה, יש אומרים שאף בכולל דברים המותרים לא חלה שבועתו (עפ"י ר"י בתוס' שבועות כד ד"ה אלא הן). וי"א שאם הזכיר בשבועתו את העבירה לא חלה אף ע"י 'כולל' (ע"ש בתירוץ הריצב"א). ויש אומרים שהירושלמי אינו סובר חילוקים אלו (ע' בית ישי סוס"י עא).

יש מהראשונים שנקט בדעת תלמוד שלנו שאין השבועה חלה לבטל את המצוה אף לא בכלל דברי הרשות, דלא כהירושלמי (עפ"י בעל המאור). ע"ע בתשובת אבני מילואים יד. ולעבור על איסורין דרבנן, יש אומרים שחלה השבועה (עפ"י שו"ת הרא"ש יא, ג), ואולם להלכה נקטו הפוסקים שלא חלה השבועה שהרי מצווה ב'לא תסור' (ע' יו"ד רלט, ו ובש"ך). ועוד שחכמים העמידו דבריהם – ע' רב"ז על הרמב"ם נדרים ג, ט). ואולם ב'כולל', או אם כשנשבע לא ידע שיש בדבר איסור דרבנן, יש מקום לומר שחלה השבועה (ע' שו"ת אבני מילואים יד עפ"י הרא"ש בתשובה והרשב"ך; אגרות משה יו"ד ח"א קלא – בבאור דברי הרא"ש בתשובה ח, טז). וצ"ע מדברי הרא"ש עצמו בתשובה דלעיל שבכל אופן חלה השבועה).

ואף אם חלה השבועה, אסור לו לקיים שבועתו באופן שיעבור על איסור דרבנן ב'קום ועשה' (עפ"י שו"ת הרמב"ם קע, מובא בתשובת אבני מילואים יד. וערדב"ז). ובביטול מצוה דרבנן, אף בלא 'כולל' חלה שבועתו. ויש אומרים שחכמים חזקו דבריהם ותידחה השבועה מפני גזרת חכמים (עפ"י רב"ז וכו"מ נדרים ג, ט לפי דברי הרמב"ם שם בנדר) ויש אומרים שכופים אותו להתיר שבועתו, ולכל הדעות ודאי ראוי הדבר (עפ"י רא"ש; יו"ד רלט, ו וש"ך. וע' באג"מ שם קלב בבאור הדבר).

ד. פסק הרמב"ם (נדרים ג, ט) שהנודר לצום בימים מסוימים ופגעו בהם חנוכה ופורים – יידחה נדרו מפני האיסור לצום באותם הימים, שהואיל ומדברי סופרים הם – צריכים חזוק. ה. אסר בנדר דבר האסור עליו, כגון 'קונם נבלה עלי מאכילתה', יש אומרים שחל הנדר (עפ"י רא"ש וטור, מובאת בדעה שניה בשו"ע רטו, ו. וכן מבאר בפירוש הרמב"ן ריש מטות ל, ג). ויש אומרים שלא חל הנדר שאין איסור חל על איסור (עפ"י רשב"א יז. ובשו"ת תרשו, ומובא בשו"ע שם ה; ר"ד ח. וכן לפי תירוץ אחד בפירוש הרא"ש שם. וכ"כ רעק"א על השו"ע שם בדעת הר"ן יח. כנראה נקט רעק"א מסביר פשוטה שאיסורי תורה כמאכלות אסורות איסורי חפצא הם, והעמיד מש"כ הר"ן של"ת שבתורה איסורי גברא, היינו רק כגון לא יחל דברו וכד'. אך לכאן י"ל שסובר הר"ן כהרשב"א שכל איסורי תורה איסורי גברא. וכ"מ בוכר יצחק לד').

[עוד יש חומר בנדרים מבשבעות, שיש אופנים שנדר חל על נדר, משא"כ בשבועה כדלהלן. ומכל מקום השבועה חמורה מן הנדר בחומרה יתרה, שכן כתוב בה לא ינקה... וכל העולם כולו נודעו בשעה שאמר הקב"ה 'לא ינקה' עפ"י גמרא להלן יח. [ופירוש הרא"ש]; כ. כ. [ור"ן]. ואולם החת"ס שם גרס אחרת, וכתב שחומר שבועות מנדרים הוא רק בשבועת שוא ושקר, אבל לענין העובר על השבועה או על הנדר – בנדרים חמור יותר; שבועות לט.].

- ג. לדברי אב"י, האוסר בנדר 'הנאת סוכה' – דבריו קיימים ונאסר מלישב בה. ורבא חלק ואמר וכי מצוות ליהנות ניתנו?! אלא לא נאסר רק כאשר אסר 'ישיבת סוכה', שאז אסר את ישיבתו אף בלא 'הנאה'.
- א. לדברי הר"ן מדובר רק כשפירש בדבריו איסור על הסוכה עצמה, 'קונם סוכה לישיבתה', אבל 'קונם ישיבת סוכה' – הרי זה דבר שאין בו ממש. והביא בשם התוספות שהואיל והזכיר את הסוכה מועיל כדברי שיש בו ממש (וכ"מ ברמב"ם ג, ו) ובפירוש הרמב"ן ריש מטות ל, ג).
- ב. כשאוסר בסתם את הסוכה, כתב הר"ן שאין כלול בדבריו אלא איסור הנאה, הלכך לרבא יושב בה ישיבה של מצוה שמצוות לאו ליהנות ניתנו, ורק כשמפרש 'ישיבה' נאסר בפעולת הישיבה אף בלא שתחשב הנאה.
- ג. לדעת הר"ן והרשב"א (והכלבו). ואפשר שכן גם דעת רש"י בפירושו לר"ה, כאשר יש הנאת

הגוף עם המצוה, אין אומרים 'מצוות לאו ליהנות ניתנו'. ואין כן דעת הרשב"א ועוד ראשונים.
(ע' שער המלך לולב ה,א. ובאגרות משה (או"ח ח"א קכו,ג-ד) האריך להראות שדעת רוב הראשונים שאפילו כשיש הנאת הגוף אומרים 'מללה'נ' (כ"ד הרמב"ם, התוס', הרו"ה, האו"ז, הרשב"א, המרדכי, המאירי, הג"א והר" שמואל), ואילו הר"ן והריטב"א כיחידים לגביהם).

אף לדעת הרשב"א, אם יכול לקיים המצוה בחפץ אחר, באופן שלא יהנה מן האיסור, אסור להנות בחפץ זה. ואולם בלא הנאת הגוף מותר לעשות המצוה גם אם יכול לעשותה בחפץ אחר (עפ"י אבני מילואים כח סק"ס).

ד. יש אומרים שבמצוה שעיקר ענינה להנות מהדבר, אין לומר בה 'מצוות לאו להנות ניתנו' ואסור (ע' מג"א רצו סק"ד בשם אבודרהם לענין הרחת בשמים של איסורי הנאה; דובב מישרים ח"א נט לענין אכילת תרומה).

ה. יש מי שפירש שאביי לא נחלק על כך שמצוות לאו ליהנות ניתנו אלא סבר שאיסור הנאה בנדר הוא גם שלא כדרך הנאתו [כמו שנראה מדברי אביי במקום אחר לענין מעילה מהקדש] וכל שאיסורו אף בשלא כדרך, גם באופן של מצוה אסור, שאין זה גרוע מנהנה שלא כדרך הנאה (עפ"י דובב מישרים ח"א נט. והביא כעיקר הסברא ממהרש"ק, והעיר שם על כך בסוף דבריו).

דפים יז – יח

כא. א. האם יש נדר בתוך נדר ושבועה בתוך שבועה?

ב. מי שנדר שתי נזירות ונשאל על הראשונה, האם עלתה לו השניה במנין הראשון? נשבע וחזר ונשבע ונשאל על הראשונה, מה דינו?

א. תנן, יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה. ופירשה המשנה 'נדר בתוך נדר' – בניזירות, שהמקבל נזירות פעמים, חייב לנהוג שתי נזירות. ואילו הנשבע פעמים על דבר אחד – אינו חייב אלא אחת. לדברי רב הונא לא חלה נזירות שניה אלא בכגון 'הריני נזיר היום'. הריני נזיר למחר', שמתוך שנתוסף יום אחד בשניה, חלה נזירות על נזירות, ומגלה ומביא קרבן על כל נזירות בפני עצמה (ר"ן), אבל 'הריני נזיר היום'. הריני נזיר היום' – אין חלה נזירות על נזירות. ושמאל אמר אפילו בזה חלה נזירות (וגם כשאמר 'הריני נזיר שלשים יום' ושוב אמר 'הריני נזיר אלו השלשים יום'. כן צדדו בתוס'. וכן מובא ברשב"א מהירושלמי) וחייב למנות שתי נזירות (וכן אמרו בדעת רבה). ובברייתא דרשו זאת מנזיר להזיר – מכאן שהנזירות חלה על הנזירות. ולרב הונא הוצרך הכתוב באופן שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת – שחייב לנהוג שתיים (ולולא הכתוב היה נוהג נזירות אחת של ששים. ער"ן. והרא"ש פירש באופן אחר).

א. הלכה כשמואל, שכן עלתה הסוגיא כמותו ואילו לרב הונא קשה (ר"ף; מאירי. וכבר העירו על שאין דין זה מפורש ברמב"ם. וע' קר"א. ובחדושי חת"ס צדד שלפי המסקנא יתכן שלא נתחדש מהכתוב אלא בבת אחת או בתולה הנזירות באכילה אחת, אבל בשתי נזירות בזא"ז, לא חלה השניה על הראשונה).

ב. הר"ן ועוד ראשונים מפרשים שכשאומר 'הריני נזיר היום, הריני נזיר למחר' – מונה שלשים לשניה בתום הראשונה. [ואם הנזירות של מחר קיבל לששים יום – מונה ששים מתום הראשונה. כן צדד בחזו"א].

וישנה דעה הסוברת שמונה לשניה מלמחר. ואם שתה יין בכל כ"ט הימים המשותפים לשתי הנזירות – חייב שתיים. וכתב המאירי שדעה ראשונה עיקר (וע"ע קרן אורה וחזו"א).